

پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی

سال دوم، شماره پیاپی ۶، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۲

تاریخ دریافت: ۹۱/۹/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۲/۲/۱۴

صص ۱۳۱-۱۴۴

بررسی آسیب‌شناسی پارک‌ها و فضاهای سبز تفریحی شهر سنندج

جاهده تکیه‌خواه، پژوهشگر جهاد دانشگاهی*

مهدی ورمزیار، پژوهشگر جهاد دانشگاهی

شیرین رحمانی، پژوهشگر جهاد دانشگاهی

حمیدرضا مجردی، استادیار گروه کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناخت آسیب‌شناسی پارک‌ها در شهر سنندج اجرا گردید. به این منظور پس از بررسی اجمالی تاریخچه موضوع و نظریه‌های مختلف موجود در این زمینه، با استفاده از روش پیمایش و تدوین پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۳۰ سؤال و در نمونه‌ای به حجم ۱۰۵ نفر از شهروندان که در ۶ مورد از پارک‌های شهر سنندج حضور داشته‌اند، اقدام به جمع‌آوری اطلاعات گردید. پردازش داده‌ها با تشکیل بانک اطلاعاتی و استفاده از نرم‌افزار SPSS در قالب جداول یک بعدی، دو بعدی نمودار و آزمون‌های آماری مختلف انجام شد. با توجه به نظم منطقی این نتیجه جالب به دست آمد که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان تردد و استفاده از آن فضا رابطه مستقیمی وجود دارد. بررسی نتایج نشان داد که بین هر کدام از معیارها (خوانایی محیط، روشنایی و پوشش گیاهی) و احساس امنیت، ضریب همبستگی مثبت معنی‌داری مشاهده شد، به طوری که هر کدام از معیارها در رابطه مستقیم با احساس امنیت بودند. پاسخگویان ۳۶.۱٪ میزان امنیت خود را بالا و ۵۲.۴۲٪ میزان شیوع جرایم اجتماعی را پایین ارزیابی نموده‌اند، نتایج نشان داد که رابطه معناداری بین این متغیرها وجود دارد؛ به طوری که هر چه میزان امنیت اجتماعی در سطح پارک‌ها بیشتر شود، میزان شیوع جرایم اجتماعی، کاهش پیدا می‌کند. در نهایت، راهکارهایی برای کنترل و مرتفع نمودن آسیب‌های اجتماعی در پارک‌های شهری سنندج ارائه شد.

واژه‌های کلیدی: پارک‌های شهری، فضاهای سبز شهری، شهر سنندج.

مقدمه

طرح مسأله

رشد و توسعه روزافزون شهرها، عوارض مدرنیسم و زندگی شهرنشینی، توسعه هر چه بیشتر کالبدی، کیفیتی و کمیتی فضای سبز و پارک را که در بهبود شرایط محیط زیست نقش مؤثری دارد، به شدت ایجاب می‌کند (بابادانی سامانی، ۱۳۸۷: ۵۲).

محدودیت امکانات تفریحی، آلودگی هوا و صدا، فشارهای حاصله از کار روزانه و مشکلات تأمین هزینه زندگی، آثار نامطلوبی در حیات سالم و فعالیت‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و رفاهی شهرنشینان باقی می‌گذارد.

امروزه در جهان مسأله امنیت در فضاهای عمومی به خصوص پارک‌های شهری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده و نگرانی‌ها در مورد حوادث اخیر در این مکان‌ها، بالاخص پارک‌های کلانشهرها، ضرورت بررسی علمی را با توجه به مرتبط بودن این مقوله به تمامی دست‌اندرکاران و استفاده‌کنندگان از آنها ایجاد کرده تا بتوان نقش و تأثیر عوامل مختلف اصلی و فرعی را به صورت مجزا و سپس در ارتباطی سیستماتیک تجزیه و تحلیل نمود و راه‌حلهایی مناسب برای پیشگیری از حوادث در دستور کار مدیریت‌های شهری، مردم و بخش خصوصی در حوزه تولید، اجرا و مدیریت شهری قرار داد (صالحی، ۱۳۸۶: ۹۱).

مروری بر ادبیات آسیب‌شناسی اجتماعی در کشور طی چند دهه اخیر حاکی از آن است که استراتژی‌ها و راه‌حل‌های ارائه شده به منظور مبارزه با آسیب‌های اجتماعی با توجه به نوع امنیت اجتماعی، معمولاً بدون مشارکت مردم طراحی شده و همین امر به ناپایداری نتایج و دستاوردهای حاصله از اعمال راهکارها و توصیه‌های ارائه شده در جامعه مورد بررسی منجر شده است.

ایمنی در پارک‌ها به عوامل مختلفی مانند فرهنگ پارک نشینی، مسائل اجتماعی، الگوهای رفتاری، استفاده‌کنندگان، موقعیت‌های جغرافیایی و اقلیمی و طراحی و برنامه‌ریزی بستگی دارد، که در این میان برنامه‌ریزی و طراحی محیطی دارای اهمیت بیشتری است. برنامه‌ریزی و طراحی محیطی با شناخت ویژگی‌های مؤثر مکانی و شرایط محیطی در کنار سایر اقدامات دیگر، می‌تواند موجب پیشگیری از ناامنی و افزایش امنیت فیزیکی و روانی گردد (همان: ۹۸).

پارک‌ها و فضای سبز شهری از مهمترین عوامل مؤثر در شکل‌دهی به پایداری اجتماعی‌اند و به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی جوامع محسوب می‌شوند، اما عوامل متعددی مانند مشکلات زندگی شهری، ایمنی، امنیت و متناسب نبودن امکانات مورد نیاز، روند استفاده از این مکان‌ها را کاهش داده است (محمدی و همکاران، ۱۳۸۶: ۶۷).

بنابراین، اگر هنگام برنامه‌ریزی برای احداث این گونه فضاها به مسائل فوق به خصوص ایمنی و امنیت آن توجه نشود، می‌تواند مشکلات زیادی را به همراه داشته باشد، اما در صورتی که همه گونه شرایط آسایش محیطی، به ویژه ایمنی و امنیت در آنها در نظر گرفته شود، نقش بسیار عمده‌ای در برطرف ساختن نیازهای متفاوت شهروندان خواهد داشت. این در حالی است که این نوع فضاها در صورت عدم مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح، مستعد ناامنی فیزیکی و اجتماعی نیز هستند (صالحی، ۱۳۸۶: ۹۹).

پارک شهری از یک سو بستر تعاملات اجتماعی و گذران اوقات فراغت است، اما از سوی دیگر با توجه به حضور جمعیت زیاد، تراکم پوشش گیاهی، دید کم، محدودیت منابع روشنایی در شب و امکان اختفا، زمینه وقوع پنهانی جرم می‌شود. با توجه به سرانه کم فضای سبز در برخی مناطق شهر سنندج، شاهد حضور جمعیت

بحث و کاربرد آنها به تعاریف بنیادی اشاره شده است.

آسیب‌شناسی اجتماعی

آسیب‌شناسی عبارت است از مطالعه و شناخت ریشه بی‌نظمی‌ها در ارگانیزم انسانی، لیکن آسیب‌شناسی اجتماعی مفهوم جدیدی است که در قرن نوزدهم از علوم زیستی اخذ شده و به معنی علمی است که برای مطالعه و ریشه‌یابی بی‌نظمی‌های اجتماعی به کار می‌رود. این رشته علمی در قرن بیستم تکامل پیدا کرد و جامعه همانند یک کالبد زیستی تلقی شده و موضوع‌های اجتماعی مانند موضوع‌های علوم زیستی تجزیه و تحلیل گردید (مساواتی آذر، ۱۳۷۴: ۳۹).

پیشگیری از جرم

مفهوم پیشگیری از جرم مرکب از دو واژه پیشگیری و جرم است که به اختصار تعریف خواهند شد. جرم عبارت است از عمل و کرداری که از سوی قانونگذار ارتکاب به آن جرم شناخته می‌شود (پروین، ۱۳۸۵: ۴۴). اما آنچه امروزه مورد تأیید جرم‌شناسان مشهور مثل تونری و فرینگتون^۱ است و تا حدودی در بین عامه مجریان و اندیشمندان این حوزه عمومی یافته است، بیانگر ناکارآمدی اقدامات کیفری و روش‌های سنتی است (هیوز، ۱۳۸۰: ۳).

پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی^۲

عوامل متعددی زمینه‌ساز وقوع جرم محسوب می‌شوند، اما سه عنصر را می‌توان در وقوع تمامی جرایم مؤثر دانست. این سه عامل عبارتند از: مجرم، قربانی و محل وقوع جرم؛ در برنامه‌های پیشگیری از جرم بایست به اضلاع غیرقابل انکار وقوع جرم توجه داشت، شاید ساده‌ترین روش برای پیشگیری از جرم از طریق حذف

کثیری از مردم به پارک‌ها و به ویژه در ایام تعطیل و ساعات شب هستیم که همین امر، کنترل و نظارت پارک را دشوار می‌سازد. با توجه به مقیاس، محل استقرار پارک، پوشش گیاهی، نحوه طراحی، چگونگی حضور گروه‌های اجتماعی در پارک و... می‌توان راهکارهایی را در جهت افزایش بعد اجتماعی پارک و کاهش جرم و آسیب در آن ارائه داد که این نوشتار به آنها می‌پردازد.

اهداف تحقیق

هدف کلی از اجرای این طرح شناخت ابعاد آسیب‌های مختلف اجتماعی رایج در پارک‌های شهر سنندج به منظور طراحی، تنظیم و ارائه راه‌حل‌های مناسب برای آسیب‌زدایی اجتماعی از سیمای پارک‌های شهر سنندج است. برای این منظور هدف‌های جزئی زیر مورد توجه بوده است:

شناسایی مهمترین عوامل مؤثر بر امنیت اجتماعی پارک‌ها و فضاهای سبز تفریحی در شهر سنندج؛
شناسایی آسیب‌های اجتماعی رایج در پارک‌های شهر سنندج؛
مطالعه تأثیر معیارهای کالبدی پارک‌ها بر روی امنیت اجتماعی؛
سنجش میزان امنیت اجتماعی در پارک‌های مورد مطالعه

ارائه راه‌حل‌های مناسب جهت آسیب‌زدایی از سیمای پارک‌های شهر سنندج.

ادبیات و مبانی نظری

حال که اهمیت این مسأله مشخص شده و ضرورت بحث در مورد امنیت اجتماعی جدی است، به برخی تعاریف در مورد آن اشاره می‌شود. تذکر این نکته ضروری است که این تعاریف، همه تعاریف حوزه امنیت اجتماعی را شامل نمی‌شود و تنها به مقتضای

¹ tonry and farington

² rim Prevention Through Enviromental Desing

توجه به مقوله ایمنی در بحث پارک‌ها از اهمیت بسیار بالایی برخوردار است. این بحث که به دو زیر مجموعه ایمنی در وسایل و امکانات پارک و ایمنی اجتماعی - روانی و امنیت محیطی تقسیم می‌شود، همواره به عنوان یک عامل دافع گروه‌های جمعیتی از پارک‌ها مطرح می‌شود. در نتیجه در نظر گرفتن استانداردهای وسایل پارک و شهرسازی، لازم و از طرفی توجه به بحث امنیت و ایمنی اجتماعی - روانی و مقابله با مقوله نندالیسم در پارک‌ها و فضاهای سبز عمومی از راهکارهای افزایش جاذبه در پارک‌ها است.

انسان و امنیت

حضور فعال مردم در شهر، از عوامل افزایش امنیت در فضای شهری است. تسلط و دیدن فضا و دیده شدن توسط مردم موجب ایجاد حس ایمنی است، چرا که تجمع گروهی از مردم، محیطی امن ایجاد می‌کند که موجب عدم ترغیب به جرم و جنایت می‌شود. فضاهایی دارای کیفیت بالا هستند که وسیعترین دامنه فعالیت‌های پیاده را امکان‌پذیر می‌کنند. حذف ترافیک به افراد پیاده امکان حرکت بدون مانع، امنیت و آسایش و آزادی برقراری ارتباط را می‌دهد. نهایتاً حذف کاربری‌های زمان‌دار و اداری از بدنه بلافصل فضا و همچنین ایجاد واحدهای مسکونی در طبقات بدنه مسیر، نه تنها به سرزندگی آن کمک می‌کند، بلکه باعث امنیت بیشتر مسیر و امکان نظارت فضا در طول شبانه روز نیز می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۴۷).

احساس انسان در فضا وابسته به قلمرو یا فضاهایی است که به او تجربه حس امنیت می‌دهد و این گونه نواحی بر رفتار انسان اثر می‌گذارند و در نتیجه، انسان بر انواع فضاهایی که احساس مختلفی را از قلمرو در او ایجاد کند، رفتار خاصی را بروز می‌دهد.

یا دستکاری «محل وقوع جرم» ممکن شود؛ به این معنا که با طراحی محیطی مناسب می‌توان محل وقوع جرم را برای جولان و فعالیت مجرمان نامناسب ساخت و از جانب دیگر ترس از وقوع جرم برای قربانیان و سایر شهروندان را کاهش داد. در این رویکرد بر خلاف سایر رویکردها و مدل‌های پیشگیری از جرم، هم مجرم و هم قربانی در نظر گرفته می‌شوند. سابقه این مدل پیشگیری به سال‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ که جامعه آمریکا با میزان بی‌سابقه‌ای از جرم مواجهه بود، بر می‌گردد. جین جاکوب^۱ در کتاب «مرگ و زندگی در شهرهای بزرگ آمریکا» (۱۹۶۱) گام بزرگی در تولد این مدل پیشگیری و طراحی آگاهانه محیطی برای برقراری امنیت و مبارزه با جرم و کجروی برداشته است.

امنیت محیطی

در زمینه امنیت محیطی و درک نا امنی محیط، خاستگاه‌های مختلفی وجود دارد. دریافت پدیده نا امنی، دو جنبه ذهنی و عینی را در کلیه عرصه‌ها در بر می‌گیرد که مقوله عینی، وقایعی چون سرقت، و خشونت و جنبه ذهنی، دریافت ذهنی در خصوص امنیت منطقه و فضا را شامل می‌گردد. از لحاظ کمی می‌توان نا امنی را بر پایه میزان یا تعداد خشونت‌ها، تعداد مکان‌های وقوع جرم، ماهیت و جنسیت و سن افراد قربانی محاسبه نمود. آنچه در مقوله دریافت ذهنی از نا امنی در بعد نمادی و فرهنگی جامعه درک می‌شود، معمولاً با احساس اضطراب و چالش همراه است که بیشتر در فضاهای جمعی دنیای صنعتی، به عنوان مثال پارک‌های شهری هستیم. مفهوم نا امنی، علی‌رغم کنترل بیش از حد پلیس، هنوز یکی از ویژگی‌های اجتماعی خطرناک در جامعه به شمار می‌رود (ربانی، ۱۳۸۱: ۸۲).

^۱ Jane Jacobs

پیشینه پژوهش

صالحی فرد (۱۳۸۱)، در بررسی و تحلیل چالش‌ها و تنگناهای مدیریت فضای سبز در کلانشهرهای کشور (مطالعه موردی شهر مشهد) تأکید می‌کند که یکی از مهمترین سازوکارهای موفقیت مدیریت فضای سبز شهری، ارتقای بهره‌وری اجتماعی و امنیت فضاهای سبز شهری است.

صالحی (۱۳۸۶)، در تشریح نقش برنامه‌ریزی و طراحی محیطی در ایجاد پارک‌های شهری امن، تأکید اصلی را در تدوین ضوابط محیطی پیشگیری از جرایم در فضاهای شهری، به ویژه پارک‌ها در راستای کاهش شرایط جرم خیزی فضاهای شهری قرار داده که به صورت نمونه به سه پارک بزرگ تهران اشاره کرده است.

محمدی و همکار (۱۳۸۷)، در مقاله خود با عنوان تأثیر فضای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت شهروندان بدون در نظر گرفتن جنسیت، به عواملی چون توسعه و تسهیل مقامات اجتماعی، ایجاد احساس امنیت و آسایش روانی و جسمی، محیط کالبدی و ... اشاره کرده‌اند از نقاط ضعف کار ایشان می‌توان به عدم توجه به جنسیت و دیگر عوامل فردی که تأثیر بسزایی در نوع پاسخگویی شهروندان دارد، اشاره کرد.

زارع و همکاران (۱۳۸۷)، در تحقیقی به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت شهروندان در امور پارک‌های جنگلی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش در زمینه برآورد سطح سرما به اجتماعی شهروندان در پارک‌های جنگلی تهران نشان داد که افراد بررسی شده از نظر سرما به اجتماعی در سطح متوسطی قرار دارند.

صالحی فرد (۱۳۸۹)، در تحقیقی با عنوان «تحلیلی بر ابعاد اجتماعی فضاهای سبز شهری با تأکید بر دیدگاه

شهروندان (مطالعه موردی، کلانشهر مشهد)» به مطالعه این موضوع پرداخت. در این مقاله با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و بر اساس پیمایش میدانی (پرسشنامه از شهروندان)، سعی شده است تا آثار اجتماعی و فرهنگی فضاهای سبز شهری، بالاخص پارک‌ها از ابعاد و زوایای گوناگون مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. نتایج حاصله مبین آن بوده است که فضاهای سبز علاوه بر آثار اجتماعی و فرهنگی و کارکردهای مطلوب (برقراری تعاملات اجتماعی، گسترش فرهنگ شهری و شهروند سازی، پر کردن اوقات فراغت و ...) دارای تبعات نامطلوب (شکل‌گیری انواع جرایم شهری، گسترش فرهنگ ابتذال، دوستی‌های نامشروع و ...) نیز بوده است.

منصوریان (۲۰۰۷)، در بررسی خود با عنوان « اصول مدیریت ایمنی و ایمن‌سازی در طراحی پارک» به این نتیجه رسیده است که بهترین احساس آرامش و بهترین استفاده تفریحی از پارک‌ها زمانی به دست می‌آید که حس ایمنی در پارک‌ها و فضاهای سبز شهری وجود داشته باشد، ولی به علت طراحی نامناسب و یا عدم اجرای اصول مؤثر مدیریت و مشکلات موجود در مدیریت ایمنی، این حس امکان‌پذیر نخواهد بود. از طرف دیگر، آگاهی از حوادث و خطرهای کلیدی برای بهبود و پیشرفت در ایمنی است. در این مطالعه نظرات ۴۵۰ نفر شهروندان و کاربران فضای سبز، بررسی و تجزیه و تحلیل شد. آنها انتظارات و دیدگاه‌های خود را برای رعایت اصول ایمنی و بررسی نوع سیستم مدیریت ایمنی در پارک‌ها ارزیابی کردند. نتایج نشان داد که شهروندان و کاربران احساس امنیت در پارک‌ها را نداشتند. برخی از این راه‌ها بررسی شد و روش‌های مطرح مورد بحث قرار گرفت. مشکل در ایمنی موجود

استفاده از آمار توصیفی و آزمون‌های پیرسون مورد تجزیه و تحلیل شده‌اند. نتایج نشان داده است، که بین اقدامات پلیس اجراییات در سطح پارک‌ها و میزان احساس امنیت و حضور مردم و در نتیجه میزان کاهش حضور مجرمان در سطح پارک‌ها، رابطه معناداری وجود داشته است.

در جمع‌بندی نتایج پژوهش‌ها و نظریات ارائه شده می‌توان اذعان نمود، در تمامی پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور، حفاظت از پارک‌ها و به حداقل رساندن جرایم و آسیب‌های اجتماعی، جزو اهداف اصلی بوده است و نشان می‌دهد که استفاده بهینه و درست از پارک‌ها و فضاهای سبز تفریحی، زمانی به دست می‌آید که حس ایمنی در پارک‌ها و فضاهای سبز شهری وجود داشته باشد.

فرضیات تحقیق

بین معیارهای کالبدی ارزیابی امنیت پارک (پوشش گیاهی و ...) و شاخص امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد؛

بین میزان تردد و امنیت اجتماعی در پارک‌های مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد؛

بین آسیب‌های اجتماعی و امنیت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

مواد و روش‌ها

این مطالعه در چارچوب روش پیمایش (survey) که نوعی روش پهنانگر در تحقیقات اجتماعی- روانی محسوب می‌گردد، انجام شد. این روش، از متداولترین و پرکاربردترین انواع پژوهش‌های کمی است، چون داده‌های مورد نظر را می‌توان به صورت عددی جمع‌آوری و تحلیل کرد، زیرا در موضوع مورد مطالعه، می‌توان از پیمایش برای هدف‌های توصیفی، تبیینی و

در پارک‌ها از نداشتن هر گونه برنامه منظم و مدیریتی ناشی می‌شود.

رفیعیان و بمانیان (۲۰۰۹)، در تحقیق خود با عنوان «سنجش عوامل مؤثر بر ارتقای امنیت زنان در محیط‌های شهری» وجود امنیت در محیط‌های شهری را یکی از الزامات اساسی کیفیت زندگی دانسته‌اند. در این زمینه نتایج مطالعه نشان داد که بین احساس امنیت درک شده از فضا و میزان تردد و استفاده از آن فضا رابطه مستقیمی وجود دارد. همچنین، در سنجش شاخص‌های بعد اجتماعی کالبدی به مسأله میزان آشنا بودن محیط و شهرت فضا و در بعد اجتماعی به شاخص عدالت اجتماعی فضا و اهمیت متغیر چیرگی جنسیتی در احساس امنیت ذهنی زنان در این شاخص پرداخته شده است.

عبدی و شرافتی‌پور (۲۰۱۰)، در بررسی خود با عنوان «تأثیر عملکرد پلیس بر افزایش احساس امنیت در میان شهروندان پارک بازدید در تهران» اذعان نموده است، وجود امنیت در فضاهای مختلف اجتماعی مانند پارک‌های شهری و بوستان‌ها یکی از شرایط ضروری حضور مردم در این مکان‌هاست. از سویی، نیروی انتظامی متعهد به فراهم کردن شرایط لازم برای حضور مردم در این مکان‌هاست و تلاش دارد تا با کاستن از عوامل ایجاد ناامنی، رضایت خاطر شهروندان را فراهم نماید. لذا، این پژوهش، به بررسی تأثیر عملکرد پلیس اجراییات در افزایش احساس امنیت شهروندان مراجعه‌کننده به بوستان‌های تهران در سال ۱۳۸۷ پرداخته است. این تحقیق با روش پیمایشی و با کمک ابزار پرسشنامه اجرا شده است. تعداد نمونه ۲۰۰ نفر از مراجعان به بوستان‌های سطح شهر تهران (در مناطق شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز) بوده و با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شده‌اند؛ به گونه‌ای که از هر منطقه یک پارک انتخاب شده و از هر پارک ۴۰ نفر به پرسشنامه پاسخ داده‌اند. داده‌های جمع‌آوری شده با

ویژگی‌های عمومی پاسخگویان

در این قسمت نتایج حاصل از پرسشنامه‌های توزیع شده در بین مراجعه کنندگان به پارک‌های مورد مطالعه، نشان داد که ۷۶ درصد پرسش شونده‌ها مرد و مابقی (۲۴ درصد) را خانم‌ها تشکیل دادند. این موضوع به علت ترکیب جنسی مراجعه افراد به منطقه بوده است. طبقات سنی از ۱۵ تا ۶۵ سال بوده است که به هشت گروه سنی تقسیم‌بندی شده‌اند. بیشترین پاسخگویان را گروه سنی ۲۰ تا ۲۵ (۳۴ درصد) و سپس ۲۵ - ۳۰ (۳۱ درصد) تشکیل داده‌اند، و دیگر اینکه بیشتر پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم (۳۳ درصد) و سپس لیسانس (۲۳.۱ درصد) بوده‌اند.

وضعیت اقامت در پارک در شب

بیش از ۴۵ درصد از افراد وضعیت اقامت در پارک را در شب نامناسب و بیش از ۲۰ درصد از افراد مناسب ارزیابی نمودند.

اکتشافی استفاده کرد. در کنار روش پیمایش از مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای برای طراحی ابعاد نظری تحقیق استفاده شد.

جامعه آماری این تحقیق کلیه شهروندان واقع در گروه سنی بالاتر از ۱۵ سال مراجعه‌کننده به پارک‌های مورد مطالعه در شهر سنندج است. شیوه نمونه‌گیری و حجم نمونه: در این تحقیق عمدتاً از شیوه نمونه‌گیری مطابق استفاده شد. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. حجم نمونه تقریبی برای شهروندان مراجعه‌کننده به پارک‌ها حدود ۱۰۵ نفر تعیین گردید.

تکنیک و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته متناسب جامعه آماری مورد بررسی این تحقیق بوده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های پژوهشی و آمار توصیفی

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب وضعیت اقامت در پارک.

وضعیت	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
بسیار کم.	۱۴	۱۳.۳	۱۳.۳
کم.	۲۲	۲۱	۳۴.۳
متوسط.	۳۴	۳۲.۴	۶۶.۷
زیاد.	۱۲	۱۱.۴	۷۸.۱
خیلی زیاد.	۱۰	۹.۵	۸۷.۶
اصلاً.	۱۳	۱۲.۴	۱۰۰
جمع.	۱۰۵	۱۰۰	

مدت زمان اقامت

مراجعه کنندگان به این پارک عموماً به صورت جمعی و در ترکیب خانوادگی به پارک‌های مورد مطالعه مراجعه می‌نمایند و در این زمینه، زمان مراجعه وسط هفته و یا آخر هفته تأثیر معنی‌داری ندارد. مدت زمان اقامت این افراد نیز در حدود نیم ساعت تا اقامت بیست و چهار

ساعته متغیر است، اما میانگین اقامت در پارک در حدود ۴/۲۳ ساعت برای مراجعه‌کنندگان خانوادگی و ۳/۱۷ ساعت برای مراجعه کنندگان فردی است. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که عملکرد غالب پارک‌ها برای تفریح خانوادگی است و این مراجعات نیز در روزهای آخر هفته به اوج خود می‌رسد. آن‌گونه که از بررسی‌های

نیمکت و تخت است. این امر را می‌توان در ارزیابی استفاده کنندگان از تجهیزات پارک نیز مشاهده کرد: در این زمینه ۸۲/۳ درصد از پاسخگویان تعداد نیمکت‌های پارک را ناکافی می‌دانند.

نظر پاسخگویان در ارتباط بین آسیب‌پذیری پارک و نوع و طراحی پوشش گیاهی

بیش از ۶۰ درصد از پاسخگویان معتقدند که نوع، تراکم و طراحی درختان و درختچه‌ها در پارک‌ها می‌تواند موجبات کمک به جنایتکاران و افزایش جرایم اجتماعی در پارک‌ها را فراهم سازند.

میدانی مشخص می‌شود و آمارهای حاصل نیز بیانگر آن است، بسیاری از این مراجعه کنندگان (۴۴/۷ درصد) به همراه خود لوازم پخت و پز و صرف غذا به همراه دارند. بخشی از مراجعه کنندگان نیز حداقل یک زیرانداز برای اقامت با خود به همراه می‌آورند. بدین ترتیب، مشاهده می‌شود که ماهیت تفریحی پارک‌های مورد مطالعه به صورت پیک نیک کوتاه خانوادگی است که مدت زمانی نسبتاً طولانی - به طور نسبی طولانی‌تر از آنچه در پارک‌های شهری مشاهده می‌شود- از ساعات آخر هفته را اشغال می‌نماید. به همراه آوردن زیرانداز، نه تنها نشان‌دهنده نوعی الگوی رفتاری در بین استفاده کنندگان است، بلکه نمایانگر کمبود تجهیزات پارک نظیر صندلی،

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان در ارتباط آسیب‌پذیری با پوشش گیاهی

ارتباط آسیب‌پذیری با پوشش گیاهی	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
کم	۱۲	۱۲	۱۲
متوسط	۲۲	۲۱	۳۳
زیاد	۳۴	۳۲	۶۵
خیلی زیاد	۳۷	۳۵	۱۰۰
جمع	۱۰۵	۱۰۰	

داشتند که نحوه روشنایی به گونه‌ای باشد که به منظور برقراری امنیت، امکان شناسایی مقاصد افراد از روی چهره آنان از فاصله حداقل ۴ متری وجود داشته باشد و موانع، پله‌ها، علائم راهنما، تابلوها و... قابل رؤیت و شناسایی باشد

نظر پاسخگویان در ارتباط با مطابقت سیستم روشنایی پارک با میزان آسیب‌پذیری پارک

نتایج به دست آمده از توزیع پرسشنامه‌ها نشان داد بیش از ۹۰ درصد از افراد معتقدند که نور پردازی مناسب در پارک‌ها جرأت ارتکاب جرایم در پارک‌ها را کاهش و امنیت اجتماعی در پارک‌ها را افزایش می‌دهد. پاسخگویان اعلام

جدول ۳- توزیع فراوانی پاسخگویان در ارتباط با سیستم روشنایی

سیستم روشنایی	فراوانی	درصد	درصد فراوانی تجمعی
متوسط	۹	۹	۹
زیاد	۴۵	۴۳	۵۲
خیلی زیاد	۵۱	۴۸	۱۰۰
جمع	۱۰۵	۱۰۰	

نظر پاسخگویان در ارتباط با خوانایی محیط

در مورد خوانایی محیط، در مصاحبه‌های صورت گرفته در بین مسئولان مشخص گردید که اغلب افراد پارک‌های مورد مطالعه را خوانا و دارای نشانه‌هایی برای پیدا کردن

مسیرها دانستند. بر اساس نتایج آماری حاصل از پرسشنامه‌ها، عموماً افراد احتمالاً گم کردن مسیرها و در نتیجه اضطراب ناشی از گیج شدن در مسیرها را پایین دانستند و میزان خوانایی محیط را بالا دانستند.

جدول ۴- توزیع فراوانی پاسخگویان در ارتباط با خوانایی محیط

فراوانی محیط	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
پایین	۲۰	۹	۹
متوسط	۴۴	۴۲	۵۱
بالا	۵۱	۴۹	۱۰۰
جمع	۱۰۵	۱۰۰	

میزان تردد بانوان در شب

تمایل به حرکت در پارک‌ها می‌تواند شاخصی برای سنجش میزان امنیت پارک و رضایت از محیط پارک محسوب شود. در مصاحبه‌های صورت گرفته در بین

مراجعان به پارک‌ها مشخص گردید که میزان عبور بانوان از پارک‌های مورد مطالعه در شب بسیار کم و میزان احساس ناامنی در شب نسبتاً بالاست.

جدول ۵- میزان تردد بانوان در شب

میزان تردد	فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
بسیار کم	۵۸	۵۵	۵۵
کم	۳۲	۳۱	۸۶
متوسط	۱۵	۱۴	۱۰۰
جمع	۱۰۵	۱۰۰	

امنیت اجتماعی

شاخص امنیت اجتماعی بر اساس گویه‌های مطرح شده در جدول ۶ و به کمک بسته آماری SPSS ساخته شده

است. اطلاعات جدول شماره ۴-۹- نشان می‌دهد که از پاسخگویان ۳۳.۸۸٪ میزان امنیت خود را بالا، ۲۵.۵٪ متوسط و ۴۰.۳۸٪ پایین گزارش نموده‌اند.

جدول ۶- توزیع درصد فراوانی گویه‌های شاخص امنیت اجتماعی در پارک

گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
حضور یافتن در پارک در ساعات مختلف شبانه روز	۲۰	۳۴	۱۰	۲۸	۱۸
تنها آمدن به پارک های مورد مطالعه	۲۵	۴۴	۱۸	۱۳	۰
ترک کردن وسایل شخصی خود در پارک به مدت چند دقیقه	۴۰	۲۹	۲۲	۹	۰
مشاهده جوانان که به صورت دسته جمعی و با صدای بلند می‌خندند	۷	۱۰	۲۱	۳۰	۳۲
آمدن به پارک به همراه خانواده در شب	۸	۱۱	۳۳	۲۹	۱۹
آمدن به پارک در صبح زود	۱۲	۲۸	۳۱	۱۷	۱۲
رفتن به قسمت‌های خلوت پارک به نحوی که عده کمی در آن حضور داشته باشند	۱۲	۳۰	۲۳	۲۰	۸
قدم زدن و پیاده‌روی در پارک	۱۳.۵	۲۲	۳۹.۵	۱۰	۵
حضور در پارک برای مطالعه کتاب، روزنامه و ...	۳	۱۵	۳۲	۳۶	۱۹
میانگین	۱۵.۶۱	۳۴.۷	۲۵.۵	۲۱.۳	۱۲.۵

بررسی جرایم اجتماعی

مطالعه ساخته شده است. نتایج به دست آمده از این شاخص در جدول ۷ نشان می‌دهد که ۵۲.۴۲٪ میزان شیوع این جرایم را پایین، ۲۱.۴۶٪ متوسط و ۲۶.۸۲٪ بالا گزارش نموده‌اند.

شاخص میزان شیوع جرایم اجتماعی، نظیر مزاحمت از سوی اراذل و اوباش، سرقت و حضور سارقان در پارک، معتادان و استعمال مواد مخدر، درگیری و نزاع در پارک و ... از طریق سؤال‌های پرسشنامه در پارک‌های مورد

جدول ۷- توزیع درصد فراوانی گویه‌های شاخص جرایم اجتماعی در پارک.

گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
توزیع مواد مخدر	۳۰	۳۴	۱۰	۲۸	۸
حضور معتادان در سطح پارک	۲۱	۴۱	۱۹	۱۲	۷
توزیع و یا مصرف مشروبات الکلی	۱۹	۳۰	۳۲	۱۰	۹
درگیری و چاقوکشی	۳۰	۳۲	۱۸	۱۳	۷
سرقت	۳۲	۴۱	۱۰	۱۲	۵
روابط آزاد دختر و پسر	۷	۱۹	۳۱	۲۳	۲۰
استفاده از قلیان	۰	۸	۲۸	۳۹	۲۵
اخاذی و زورگیری	۳۰	۶۵	۳.۵	۱.۵	۰
ایجاد مزاحمت برای دختران و زنان	۲۹	۳۸	۱۸	۹	۶
تخریب اموال عمومی پارک	۱۹	۱۷	۳۱	۲۲	۱۱
حضور دختران فراری و زنان خیابانی	۲۲	۳۵	۳۳	۸	۲
افراد ولگرد و بی سرپناه	۲۴	۳۱	۲۹	۱۳	۳
حضور افراد بدحجاب و بد پوشش	۰	۳	۲۰	۴۵	۳۲
نزاع دسته جمعی	۲۹	۴۸	۱۸	۴	۱
میانگین	۳۱.۵				
جمع	۲۰.۸۴	۳	۲۱.۴۶	۱۷.۱	۹.۷
	۵۲.۴۷		۲۱.۴	۲۶.۸۲	

تحلیل چند متغیره

رابطه بین معیارهای کالبدی ارزیابی امنیت با میزان شاخص امنیت اجتماعی در پارک‌ها (فرضیه اول). بر اساس یافته‌های مستخرج از پرسشنامه‌های توزیع

شده در بین مسئولان و کارشناسان مرتبط، ارتباط میان معیارهای کالبدی ارزیابی امنیت با میزان شاخص امنیت اجتماعی شناسایی گردید. جدول ۸، وجود رابطه معیارها با احساس امنیت را نشان می‌دهد.

جدول ۸- رابطه بین معیارهای کالبدی ارزیابی امنیت با میزان شاخص امنیت اجتماعی.

سیستم روشنایی		خوانایی محیط		نوع و طراحی پوشش گیاهی		شاخص امنیت اجتماعی
سطح معنادار	۲ پیرسون	سطح معنادار	۲ پیرسون	سطح معنادار	۲ پیرسون	
۰.۰۰۰	۰.۵۹۷	۰.۰۰۰	۰.۸۰۲	۰.۰۰۰	۰.۴۹۴	

صفر که بیانگر عدم رابطه بین این دو شاخص است، رد می‌شود.

جدول ۹- رابطه بین میزان تردد و میزان امنیت اجتماعی.

میزان تردد بانوان		شاخص امنیت اجتماعی
سطح معنادار	۲ پیرسون	
۰.۰۰۰	۰.۸۲۷	

رابطه بین جرایم اجتماعی و امنیت اجتماعی (فرضیه سوم)

بر اساس نتایج جدول ۱۰، بین امنیت اجتماعی در پارک‌ها و میزان شیوع جرایم اجتماعی (حضور مجرمان در سطح پارک‌ها)، رابطه معنادار در سطح اطمینان ۹۹٪ وجود دارد و میزان ۲ پیرسون ۰.۵- است که نمایانگر رابطه معکوس و ناقص ($0 < r < -1$) است. به عبارت دیگر، هر چه میزان امنیت اجتماعی در سطح پارک‌ها بیشتر باشد، میزان شیوع جرایم اجتماعی، کاهش پیدا می‌کند.

بررسی نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن^۱ در جدول ذکر شده، نشان می‌دهد که از دیدگاه افراد بین هر کدام از معیارها و احساس امنیت، ضریب همبستگی مثبت معنی‌داری مشاهده می‌شود به صورتی که هر کدام از معیارها در رابطه مستقیم با احساس امنیت هستند. این بدان معناست که باید برای ایجاد امنیت در پارک‌های مورد مطالعه از این معیارها در طراحی بهره برد.

بین میزان تردد و امنیت اجتماعی در منطقه مورد مطالعه رابطه معناداری وجود دارد. (فرضیه دوم)

فاکتور میزان تردد و امنیت اجتماعی هر دو در سطح ترتیبی بوده، در نتیجه از ضریب همبستگی اسپیرمن برای بررسی رابطه بین این دو متغیر استفاده شده است. ضریب همبستگی به دست آمده در جدول زیر (۰.۸۲۷) همبستگی متوسط و مستقیمی را بین دو شاخص نشان می‌دهد که در سطح ۹۵٪ معنادار است. بنابراین، فرضیه

^۱ معنی‌داری ضریب همبستگی، میزان اعتبار حاصل از نتایج نمونه و تعمیم آن را به جامعه ارزیابی می‌کند.

جدول ۱۰- رابطه بین جرایم اجتماعی و امنیت اجتماعی.

میزان شیوع جرایم اجتماعی		
شاخص امنیت اجتماعی	T پیرسون	سطح معناداری
	-۰.۵	۰.۰۰۰

نتیجه‌گیری و جمع بندی

در این تحقیق به بررسی مسأله امنیت اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی موجود در سطح پارک‌ها پرداخته شده است؛ مسأله‌ای که همچنان دغدغه اصلی مردم و سیاستگذاران چه در سطح منطقه‌ای و چه در سطح جهانی است؛ لذا به شناسایی متغیرهای اصلی تأثیرگذار بر فرایند امنیت اجتماعی اشاره کرده و در ادامه نحوه تطبیق پاسخ‌ها با مطالعات پیشین ذکر شده تا مشخص شود که این مطالعه تا چه اندازه با مطالعات قبلی همسویی دارد. ناشی از همین مطالعه، می‌توان برنامه‌هایی را برای افزایش احساس امنیت اجتماعی طراحی کرد.

با توجه به نتایج به دست آمده مشخص گردید که در پارک‌های مورد مطالعه این نتیجه حاصل می‌شود که تمامی افراد در همه حال و در تمامی گروه‌های سنی به مقوله امنیت و برقراری آن توجه خاصی دارند. اگر انسان‌ها از بودن در پارک‌ها و فضاهای سبز احساس امنیت کنند پارک‌ها را پناهگاهی برای رفع خستگی و تجدید قوا می‌دانند.

این قسمت از پژوهش میزان رضایتمندی مراجعه‌کنندگان را در دستیابی به احساس امنیت در پارک‌ها بازکاوی کرده است. بر اساس نتایج آماری حاصل از پرسشنامه‌ها مشخص گردید که میزان عبور بانوان از پارک‌های مورد مطالعه در شب بسیار کم، میزان احساس ناامنی در شب نسبتاً بالا و وضعیت اقامت در پارک در شب نامناسب است.

داده‌های پیمایشی میدانی نشان داد، بین افزایش امنیت

در پارک و افزایش سطح پایگاه اقتصادی و اجتماعی مراجعه‌کنندگان ارتباط معنادار آماری وجود دارد. نتایج نشان داد که احساس امنیت از پارک‌ها متأثر از طراحی محیطی و مجاورت پارک با کاربری‌های اطراف است؛ همان‌طور که مصاحبه‌شوندگان (بیش از ۵۰ درصد از افراد) معتقد بودند که محل استقرار پارک در منطقه با میزان و نوع آسیب اجتماعی موجود مطابقت دارد.

راه‌های پیشنهادی برای رفع آسیب‌ها و ارتقای امنیت اجتماعی

۱. جهت ورودی‌ها در جهت حرکت به سوی فضاهای با اهمیت پارک باشد.
۲. به چشم‌اندازهای داخلی و خارجی ورودی توجه و از ایجاد موانع بصری پرهیز گردد.
۳. عدم کاشت انبوه و رعایت فاصله کاشت درختان در مسیرها، به گونه‌ای که فاصله بین تنه درختان، امکان نفوذ دید را میسر سازد.
۴. ایجاد سایه اندازها و برقراری شرایط آسان استفاده کنندگان برای افزایش استفاده عمومی از مسیرهای حرکتی.
۵. پرهیز از انبوه کاری درختان در مجاورت ساختمان موجود در پارک برای برقراری امنیت بیشتر.
۶. با توجه به خروجی حاصل از نتایج SWOT نقاط ضعف پارک برطرف گردد. نقاط قوت و فرصت‌ها در جهت بازسازی و آبادانی و کیفیت بهینه پارک به کار گرفته شود. با توجه به نظر سنجی‌های به عمل آمده از گروه‌های کاربران الگوهای مناسب برای امنیت بیشتر

پارک آرایه گردد.

۷. چراغ‌ها با رنگ روشنایی سبز و آبی، و افزایش نور پارک در جهت استفاده بیشتر خانواده‌ها و شهروندان تعبیه و به کار گرفته شود.

۸. مبلمان پارک به عنوان نقطه جاذب جمعیت عمل کنند و چنانچه در فاصله مکانی و دید مناسب قرار گیرند، امکان برقراری روابط اجتماعی بیشتر و کنترل توسط افراد عادی بیشتر خواهد شد.

۹. افزایش کاربری‌های پارک جهت امن‌سازی پارک در چهار گوشه و مرکز پارک، تسهیلات در استفاده از طریق نقشه پارک و علائم راهنمایی، استاندارد سازی مبلمان پارک برای استفاده بهینه کاربران.

منابع

بابادانی سامانی، ر. (۱۳۸۷). «معرفی انواع پارک‌ها»، *مجله اینترنتی جامع علوم کشاورزی و فضای سبز*.

پاکزاد، ج. (۱۳۸۵). *مبانی نظری و فرایند طراحی شهری*، وزارت مسکن و شهرسازی دبیرخانه شورایی عالی و شهرسازی و معماری ایران، معاونت شهرسازی و معماری. انتشارات شهیدی.

پروین، ستار. (۱۳۸۵). «پیشگیری از جرم با تکیه بر رویکرد اجتماع محور»، *فصلنامه مطالعات امنیت اجتماعی*، شماره هشتم و نهم پیاپی، صص ۱۳۷-۱۵۱.

ربانی، رسول. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی شهری*، انتشارات دانشگاه اصفهان

زارع س، نمیرانیان م، شعبانعلی ف، قاسمی ج. (۱۳۸۹). «نقش سرمایه اجتماعی در مشارکت شهروندان در امور پارک‌های جنگلی (مطالعه موردی: شهر

تهران)». *مجله جنگل ایران*، ش ۲، صص ۲۷۳-۲۸۵. صالحی فرد، م. (۱۳۸۱). «شاخص‌های مکانیابی بهینه فضایی برای مراکز نگهداری افراد خاص و اثرهای آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی»، *فصلنامه تأمین اجتماعی*، سال پنجم، ش ۱۴، صص ۱۱۵.

صالحی فرد، م، خاکپور، ب، رفیعی، ه، توانگر، م. (۱۳۸۹). «عنوان تحلیلی بر ابعاد اجتماعی فضاهای سبز شهری با تاکید بر دیدگاه شهروندان (مطالعه موردی، کلانشهر سنندج)»، *مجله علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی*، سال دهم، ش ۲، صص ۹۳-۵۱.

صالحی، الف. (۱۳۸۶). «نقش برنامه‌ریزی و طراحی محیطی در پارک‌های شهری امن»، *سومین همایش ملی فضای سبز و منظر شهری*، مرکز مطالعات و تحقیقات معماری و شهرسازی ایران.

فلاحی، م، کلامی، م. (۱۳۸۷). «تأثیر فضاهای باز شهری بر کیفیت گذران اوقات فراغت شهروندان»، *فصلنامه مدیریت شهری*، ش ۲۲، صص ۸۵-۹۸.

محمدی، ج، محمدی ده چشمه، م، ابافت یگانه، م. (۱۳۸۶). «ارزیابی کیفی نقش فضاهای سبز شهری و بهینه سازی استفاده شهروندان از آن در شهرکرد»، *مجله محیط‌شناسی*، سال سی و سوم، ش ۴۴، صص ۹۵-۱۰۴.

هیوز، گوردون. (۱۳۸۰). *پیشگیری از جرم (کنترل اجتماعی، ریسک و مدرنیته متاخر)*، علیرضا کلدی و محمد تقی جغتایی، تهران: سازمان بهزیستی کشور و دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

Bemanjan m.r. Rafieian M. Zabetian E.(2009) "Anevaluation of Factors Affecting Women's Safety in Urban Environments

- (1):33-38
- sherafatipour & abdi (2010) "The Impact of Police Performance on Enhancing Feeling of Security among Citizens Visiting Parks in Tehran", *Police Management Studies Quarterly (PMSQ)* winter 2010; 4(4):587-600
- (Case Study: Parke Shahr District in Tehran)". *Woman in Development and Politics (Women's Research)* fall 2009:7(3)26:67-49
- kafi mohsen& mansouri s. a (2007) "The Principles of Safety Management and Immunization in Park Designs" *Iranian Journal of Agricultural Sciences*; 38